

příkladu. I jeho odpověď zněla něco na způsob „jsme profesionálové, nad tohle se umíme povznést“.

měl odejmut / odmítnout přidělit třídnictví / výuku daného předmětu právě s ohledem na ohrožení profesionality poskytované veřejné služby, tj. vzdělávání ve školských zařízeních. A pokud toto nelze, měl by věnovat náležitou péči zmírnění rizik, která z takového uspořádání plynou.

Pokud se však ředitel spolehne, že věci půjdou dobře samy od sebe, tak se v nejmírnějším případě dopouští další manažerské pošetilosti. A v létě, namísto mlsání belgických pralinek, bude svému zřizovateli vysvětlovat, jaká opatření přijal k nápravě dané situace.

Ano, je žádoucí, aby učitelé dokázali učit a vychovávat své žáky bez ohledu na to, jaké mají vztahy s jejich rodiči. Ovšem chtějí po učitelích, aby se za všech okolností povznesli nad své osobní pocity, je manažerská pošetilost. Tak jako psychoterapeut nemůže poskytovat terapii svým příbuzným, tak jako jedna advokátní kancelář nezastupuje obě strany sporu, tak jako soudce může podat návrh na odejmutí daného případu poukazem na svou podjatost – a tato opatření jsou vysvětlována i jako snaha zachovat profesionalitu poskytované služby – tak **by i ředitel**

Mgr. Jarmila Kubáňková, Ph.D., metodička služeb 116 000 a 116 123, statutární zástupkyně
Cesta z krize, z. ú.

Linka pro
rodinu a školu

Program proti šikaně KiVa a pocit sounáležitosti se třídou a školou

MAREK POUR, ADAM KLOCEK

Cílem programů zaměřených na řešení šikany ve školách je zejména potlačení projevů šikany a viktimizace. Měření míry šikany nebo viktimizace i přes svou důležitost není jediným ukazatelem, který napovídá, nakolik je intervence ve škole úspěšná. Komplexní programy proti šikaně, jako je KiVa, na to myslí a svými aktivitami se věnují širším vztahům ve třídě nebo sounáležitosti s třídním kolektivem.

Nižší míra sounáležitosti se třídou je jedním z faktorů vyvíjejících podmínky pro potenciální případy šikany. Studie novoří o tom, že ve skupinách žáků, kde častěji dochází k šikaně, žáci uvádí snížený „pocit sounáležitosti“ s danou třídou (Goldweber a kol., 2013; Underwood a kol., 2014). Další pokazují na to, že „pocit sounáležitosti“ souvisí s pocitem vnímaného bezpečí, se vztahy ve třídě nebo celkovým „institucionálním“ prostředím (Renick a kol., 2021). Dobře fungující vztahy ve třídě, příjemné školní prostředí a celkově příznivá atmosféra související s vnímaným bezpečím může být sama o sobě jedním z faktorů, který působí proti výskytu šikany ve školách.

Program proti šikaně KiVa vychází z předpokladu, že šikana a viktimizace neexistuje odděleně od vztahů ve třídě. Pokud žáci mají pocit, že jsou součástí školy, mohou mít menší ostych ozvat se učitelům, když je někdo šikanuje. To je jeden z důvodů, proč se program KiVa ve své metodické části zaměřuje na působení na vztahy a klima ve třídě. Aktivita žáky vybízí k tomu, aby mohli sami: „...vymyslet a zorganizovat pestrou škálu aktivit, kterými podpoří pozitivní komunikaci a dobrou atmosféru.“

V některých studiích bývá s agresory spojována nižší schopnost rozeznávat emoce druhých stejně jako nižší

KLIMA ŠKOLY

emocionální empatie (bezděčné reakce na emoce druhých nebo schopnost sdílet vlastní pocity), a to jak mezi chlapci, tak mezi dívkami (Jolliffe a kol., 2006). I z toho důvodu je už druhá lekce programu proti šikaně KiVa zaměřená na emoce a jejich rozpoznávání. To znamená rozvíjet nejprve schopnost rozpoznávat své vlastní emoce a v dalších lekcích i rozpoznávat emoce spolužáků. U skupiny přihlížejících žáků vychází rozdíly mezi různými formami empatie nejvíce rozporuplně (Van Noorden a kol., 2014). Je proto užitečné se při tréninku rozeznávání emocí zaměřit právě na ně. Trénink emocí vede k empatičtějšímu vnímání spolužáků a vytváří prostor uvědomit si, jak se spolužák v roli oběti cítí.

Jiný z důležitých bodů metodiky se zaměřuje na celý kolektiv prostřednictvím aktivit vedoucích k tomu, aby nedocházelo k vyčleňování žáků. Třída se seznamuje s různými typy situací, jako je příchod nového žáka. Učí se vážit si na sobě svých rozdílností a oceňovat ostatní ve věcech, kterých si na nich považují. Pro žáky, kteří se stali obětí šikany, je podpora spolužáků klíčová. Cílem KiVa lekcí je naučit žáky mezi sebe přijímat spolužáky cítící se osaměle a podporovat a povzbuzovat šikanované. Aktivity realizované žáky v průběhu KiVa lekcí obecně směřují k tomu, aby vytvořily prostředí, které je vnímáno jako příjemné a bezpečné pro celou třídu.

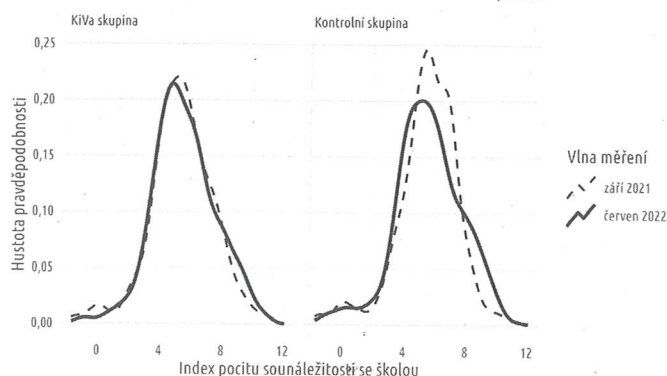
Důležitost vytvoření bezpečného prostředí nepřímo potvrzují i učitelé ze škol, kde probíhala pilotáž programu KiVa. Samotné téma šikany vnímají jako součást vztahů a celkové atmosféry ve třídě: „...když se oprostíme od toho pojmu šikana, tak základem... jsou vztahy. A ta prevence, ať to bude věnováno jakémukoli problému, tak to bude založeno na vztazích. Naučit děti respektovat, tolerovat, mít úctu k druhému. A to se prolíná od té mateřinky přes základní (po) střední školu.“ (respondent z intervenční školy)

Zapojení učitelů do lekcí vede k tomu, že vztahy ve třídě jsou v případě potíží častěji pojmenovány směrem k učitelům: „...je to v reakcích dětí, že právě vědí, kdo je členem KiVa týmu, že se jdou poradit. Něco děti (...) samy hlásí, jestli se situace změnila. A dávají zpětnou vazbu.“ (respondent z intervenční školy)

Celkové prostředí nebo vnímaná atmosféra ve třídě byly v programu KiVa měřeny několika způsoby. Žáci odpovídali, nakolik souhlasí s tvrzeními jako: „Myslím, že na mě spouště lidem záleží.“ nebo „Jsem schopný se rozhodovat snadno.“ (Lidde a Carter, 2015). Z hlediska celkové atmosféry ve třídě jsou ale zajímavé právě škály týkající se sounáležitosti se školou. Ta je v případě programu KiVa měřena zkrácenou škálou „Psychological Sense of School Membership scale“ (Gaete a kol., 2017; Goodenow, 1993). Mezi otázky položené žákům patří: „Ostatní žáci v mojí škole mě berou vážně.“ nebo „Ve škole můžu být sám sebou.“ Položky mají za cíl vystihnout, zda žáci cítí, že mezi ostatní žáky zapadají, nebo ne.

V KiVa skupině sounáležitost se školou v čase neklesá

Zatímco u KiVa skupiny došlo po 10 měsících výhradně k mírnému nárůstu sounáležitosti se školou, kontrolní skupina zaznamenala vedle mírného nárůstu i pokles.

Z prvního českého měření vyplývá, že rozdíly v první a druhé vlně měření u intervenčních škol jsou spíše mírné. To je v souladu s výsledky předchozích studií, u kterých došlo k výraznějším změnám až v průběhu dvou let intervence (Huit-sing a kol., 2020). Ve srovnání s kontrolními školami výsledky nicméně v omezené míře poukazují na zastavení zhoršování, jako je tomu v průběhu měřeného školního roku u kontrolních škol. To lze obecně dát do souvislosti s tím, v jakém roce pilotáž programu probíhala. Studie hovoří o tom, že pandemie covid-19 měla na žáky základních škol dopad například z hlediska úzkostnosti nebo depresivity. U znevýhodněných skupin žáků lze očekávat, že dopad měla pandemie právě i na jejich vnímání vztahů s vrstevníky (Elharake a kol., 2022; von Soest a kol., 2022). V případě dlouhodobějšího měření by se mohly rozdíly mezi intervenčními a kontrolními školami zvýraznit.

Program proti šikaně KiVa je specifický svým důrazem na vztahy a klima ve třídě. To se projevuje v podobě preventivních lekcí, které žáky vybízí k aktivitám působícím na dobrou atmosféru a pozitivní komunikaci ve třídě a provází je jimi. Lekce zaměřené na trénink emocí umožňují žákům porozumět jak sobě, tak ostatním. Program vede k začlenění již vyčleněných žáků zpět do kolektivu pomocí interaktivních aktivit a her, zároveň vede nejpočetnější skupinu žáků k tomu, aby se vyčleněných ujali. I přesto, že pilotáž KiVa v České republice ve své kvantitativní analýze vedla spíše k mírným měřitelným rozdílům u sounáležitosti se třídou a školou, lze očekávat, že k šíři efektů na celkové vztahy ve třídě a škole dochází spíše dlouhodobě. S dalším zdokonalováním implementace programu i vzhledem ke zkušenostem z pilotáže lze očekávat posílení rozdílů mezi intervenčními a kontrolními školami. Z rozhovorů s koordinátory je zřejmé, že důležitost vztahů a atmosféry třídy je jedním ze základních předpokladů předcházení šikany.

Autoři se podíleli na výzkumném hodnocení pilotáže programu proti šikaně KiVa v letech 2020 až 2022 (více informací na <https://www.scholaempirica.org/>).

ZDROJE

- ELHARAKE, J. A. a kol. Mental health impact of COVID-19 among children and college students: A systematic review. *Child Psychiatry & Human Development*, 2022, s. 1–13.
- GAETE, J. a kol. The KiVa antibullying program in primary schools in Chile, with and without the digital game component: study protocol for a randomized controlled trial. *Trials*, 2017, 18, s. 1–9.
- GOODENOW, C. The psychological sense of school membership among adolescents: Scale development and educational correlates. *Psychology in the Schools*, 1993, roč. 30, č. 1, s. 79–90.
- GOLDWEBER, A., WAASDORP, T. E. a C. P. BRADSHAW. Examining the link between forms of bullying behaviors and perceptions of safety and belonging among secondary school students. *Journal of school psychology*, 2013, roč. 51, č. 4, s. 469–485.
- HUIJSING, G. a kol. A large-scale replication of the effectiveness of the KiVa antibullying program: A randomized controlled trial in the Netherlands. *Prevention science*, 2020, 21, s. 627–638.
- JOLLIFFE, D. a D. P. FARRINGTON. Examining the relationship between low empathy and bullying. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 2006, roč. 32, č. 6, s. 540–550.
- LIDDLE, I. a G. F. CARTER. Emotional and psychological well-being in children: the development and validation of the Stirling Children's Well-being Scale. *Educational Psychology in Practice*, 2015, roč. 31, č. 2, s. 174–185.
- RENICK, J. a M. S. REICH. Best friends, bad food, and bullying: How students' school perceptions relate to sense of school belonging. *Journal of community psychology*, 2021, roč. 49, č. 2, s. 447–467.
- UNDERWOOD, M. K. a S. E. EHRENREICH. Bullying may be fueled by the desperate need to belong. *Theory into practice*, 2014, roč. 53, č. 4, s. 265–270.
- VAN NOORDEN, T. H. a kol. Empathy and involvement in bullying in children and adolescents: A systematic review. *Journal of youth and adolescence*, 2015, roč. 44, s. 637–657.
- VON SOEST, T. a kol. Adolescents' psychosocial well-being one year after the outbreak of the COVID-19 pandemic in Norway. *Nature human behaviour*, 2022, roč. 6, č. 2, s. 217–228.

Mgr. Marek Pour, výzkumník a evaluátor, Schola Empirica, z. s.

Mgr. Adam Klocek, výzkumník a evaluátor, Schola Empirica, z. s.

Rodiče vítáni – značka, která nemůže Vaší škole chybět!

Značkou Rodiče vítáni se na dveřích mohou pyšnit všechny školy, které jsou vstřícné při komunikaci s rodiči.

Co to znamená? Např. že škola s rodiči aktivně komunikuje a že tato komunikace je obousměrná a partnerská.

- Na webu www.rodicevitani.cz naleznete všechna kritéria, která je nutné splnit.
- Značka Rodiče vítáni není jen samolepka na dveřích. Dává rodičům záruku, že školu pro své dítě vybrali správně.
- Celý projekt Rodiče vítáni byl původně vytvořen neziskovou organizací EDUin. Certifikace tak dává jistotu, že jde o kvalitní a důvěryhodný program.

